

Slovosled

- faktory ovlivňující slovosled v čj:

- aktuální členění větné (téma – réma)
- rytmický princip (2. pozice)
- gramatická stavba výpovědi: některé rozvíjející členy musí stát těsně u členu řídicího (např. přívlastek či vedlejší věta přívlastková)

Slovosled české věty

Základní slovosled v oznamovací větě: **podmět – přísudek – předmět**

Petr miluje Sandru.

- modifikace slovosledu, co je rématem (informačním centrem věty):

Sandru miluje Petr.

Petr Sandru miluje.

Miluje Petr Sandru?

Miluje Sandru Petr?

Petr Sandru miluje?

A) Aktuální členění

- narůstání výpovědní dynamičnosti zleva doprava (platí pro věty oznamovací)

- sémanticky neurčitě doplnění před slovesem, určité za slovesem

Petr tam někoho viděl. - Petr tam viděl zloděje.

Někde jsem nechal peněženku. - Peněženku jsem nechal doma na stole.

B) Gramatická stavba výpovědi

- nelze rozpojovat jeden větný člen

Na zájezd do Itálie si s sebou zabalila vše potřebné.

S sebou si na zájezd do Itálie zabalila vše potřebné.

Vše potřebné si zabalila s sebou na zájezd do Itálie.

...

C) Vazebná doplnění

- v těsnějším kontaktu se slovesem než doplnění volná

Petr rychle dostudoval školu, protože si to jeho rodiče přáli. X Petr rychle dostudoval, protože si to jeho rodiče přáli, školu.

Petr na přání rodičů rychle dostudoval školu. X Petr rychle dostudoval na přání rodičů školu.

D) Slovosled ve větných členech

- převaha gramatického principu

- přísný slovosled přívlastků

E) Rytmus

- postavení příklonek

a) stálé příklonky: nepřízvučná osobní zájmena (*mi, ti, se, ho, mu, jsem, bych, -li*)

- za prvním přízvučným slovem ve větě
- nesmí rozdělit výrazy tvořící jeden větný člen, infinitivní konstrukci nebo větu

Rozhodl jsem se ho na to zeptat.

I před dlouhé váhání jsem se ho na to rozhodl zeptat.

Zeptat se na takovou hloupost bych se nikdy neodvážil.

Studentky, která seděla přede mnou, bych se na to nikdy nezeptal.

1. Pořadí stálých příklonek

-li – být – se/si – nepřízvučná osobní zájmena (etický dativ, dativ, akuzativ, genitiv) – kond *byl*
Neodvažoval jsem se mu ji ukázat.

Kdo by mu byl věřil?

2. Pořadí nestálých příklonek: za jistých okolností mohou mít přízvuk *to – tu/tam/teď/tak* – osobní zájmena s předložkou – modifikační částice *Petr to tam bez něj přece zvládne.*

- stanou-li se nositeli přízvuku, mohou se přesunout na začátek či konec výpovědi
BEZ NĚJ to tam Petr přece zvládne.
Petr to tam přece zvládne BEZ NĚJ.

Příklonky v souvětí

- po prvním přízvučném slovu
- souřadné souvětí: nestojí za nepřízvučným *a, i, ale, avšak*
Anglie mě nezajímá, ale jel bych do Skotska.

Příklonky u závislého infinitivu

- rytmický princip (2. pozice)
Karel se rozhodl prodat auto.
Karel si bude chtít tento rok koupit auto.
1. infinitiv málo rozvitý: rytmické pravidlo
2. rozvitější infinitiv: syntaktické pravidlo větněčlenské příslušnosti
Bylo to důležité pro úspěch projektu, a tak jsem se ho na schůzi rozhodl zeptat. X Bylo to důležité pro zdar projektu, a tak jsem se na schůzi rozhodl zeptat se ho na to choulostivou záležitost.

Zvratné se/si u adjektivizovaných přičestí a deverbativních substantiv

- za přechodníky a adjektiva od nich odvozená
Nesnášel lidi chlubicí se cizím peřím.
- v případě rozvití adjektiva může stát příklonka před adjektivem
Nesnášel lidi neustále se chlubicí cizím peřím.
- u deverbativních substantiv *se/si* vždy za substantivem
vyptávání se na novinky, hraní si na honěnou

První větný člen:

- 1) jedno slovo / holý větný člen: *Letos se nám prázdniny nevydařily.*
- 2) rozvitý větný člen: *Slunečné počasí se udrželo celý týden.*
- 3) větný člen rozvitý VV přívlaskovou: *Cestující, který nemá jízdenku, se vystavuje nebezpečí pokuty.*
- 4) vedlejší věta: *Co bylo dřív pokládáno za nedostatek, se považuje málem za přednost*
- 5) spojka podřadicí nebo souřadicí (kromě *a, i, ale, avšak*): *Jana řekla, že se brzy vrátí. Už se Pavel rozhodl, nebo si to ještě rozmyslí?*
- 6) holý/rozvitý člen + vsuvka: *Peněz – to bylo o něm všeobecně známo – si nevážil.*

Přívlasky

Přívlastek shodný vyjádřený přídavným jménem

- stojí před substantivem
- důvody pro postpozici shodného přívlastku:

1. aktualizace: zdůraznění

Nikdy jsem nebyl přítelem moderního divadla za každou cenu. My s Voskovcem jsme byli dva študáci, kteří si prostě dělali divadlo vlastní. (Werich)

Jeho herectví bylo už tenkrát herectví dnešní, moderní. (Werich)

Dramatická situace je modelem situace životní.

Naskytla se nám podívaná mimořádná.

2. rozlišující význam:

- tradiční jména a názvy: *Karel Čtvrtý, Univerzita Karlova*

- výčty: *polévka hovězí, hrachová, bramborová (jídelní lístek)*

- terminologické soustavy některých oborů (vlil latiny): *kyselina sírová, kuna lesní, kost pažní x magnetická indukce, kvadratická rovnice* (není vliv lat)
- 3. expresivní význam: *kluk mizerná* (+ shoda, nelze anteponovat)
- 4. substantivum rozvito současně shodným a neshodným přívlastkem: *Muži postižení pubertou a fotbalem vedou svalnaté řeči o genialitě své a svého týmu.*

„Obecné pravidlo říká, že před podstatné jméno se kladou přívlastky holé nebo málo rozvité, zatímco přívlastky bohatě rozvité a dlouhé je vhodnější umístit až za podstatné jméno.“ (s. 26)

Postupně rozvíjející přívlastek

každý tento náš významný pedagogický úspěch (max 5 přívlastků)

kvantita – zájmeno – přívlastňovací přívlastek – hodnotící – rozlišující (vztahový) (= zužování významového rozsahu)

faktory ovlivňující polohu přívlastku:

- funkční styl
- mluvnická podoba: pozor na dvě předložky po sobě, které patří k různým jménům

Diskutovali jsme o při této příležitosti uzavřených závazcích.

- tolerovatelné s neslabičnou předložkou:

formy chápeme za v podstatě ekvivalentní

Mluvnická stavba celé věty

Ze včerejšího letadla z Londýna vystoupila ve Wimbledonu vyřazená tenistka Suková.

Kde vystoupila?

LÉPE: *Ze včerejšího letadla z Londýna vystoupila tenistka Suková, vyřazená ve Wimbledonu.*

Vedlejší věta přívlastková. Volný přívlastek.

- VV přívlastková následuje vždy těsně za substantivem, ke kterému se mluvnicky vztahuje

*Diskutovalo se názorech, které dnes lidé mají na klimatické změny. X *Diskutovalo se o názorech na klimatické změny, které dnes lidé mají.*

obraz Jana Baucha Loreta; příjezd přátel z města – jiný slovosled je chyba, genitiv těsně souvisí se substantivem